

Dr hab. Marcin Wrzos OMI

Wydział Teologiczny

Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID 0000-0003-3513-0158

Poznań, 15 marca 2025 r.

Recenzja pracy doktorskiej ks. lic. Michała Kacprzyka pt. *Recepcja idei misyjnej w diecezji kieleckiej w latach 1918-2024 [The reception of the Church's missionary concept in the Diocese of Kielce between 1918 and 2024]* (stron 442), napisanej pod kierunkiem dr. hab. Wojciecha Kluja OMI, prof. UKSW (Wydział Teologiczny, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)

Ewangeliczny nakaz misyjny: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody” (Mt 28,19) przypomina fundamentalną prawdę o Kościele, który ze swej natury jest misyjny. Misja nie jest dodatkiem do jego działalności, lecz jego istotą – Kościół został posłany przez Chrystusa, aby głosić Ewangelię wszystkim narodom i czynić z nich uczniów (por. KKK 849-850). To posłanie pozostaje aktualne również dzisiaj. Parafrazując słowa Karla Rahnera SJ o mistycyzmie – „Das Christentum der Zukunft wird mystisch sein oder es wird nicht sein¹” – parafrazując publicystycznie, można powiedzieć, że Kościół XXI wieku albo będzie misyjny, albo przestanie istnieć.

W kontekście współczesnych wyzwań społeczno-religijnych misyjność Kościoła jawi się jako jeden z kluczowych elementów jego odnowy i odzyskania wiarygodności. Statystyki socjologiczne nie pozostawiają złudzeń – rośnie liczba osób odchodzących od praktyk religijnych oraz deklarujących ateizm lub agnostycyzm, zwłaszcza wśród młodych. W ostatnim dziesięcioleciu liczba osób regularnie praktykujących spadła o jedną trzecią (z 39,01% w 2014 r. do 29,02% w 2023 r. według badań Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego), a w grupie młodzieży jeszcze bardziej – aż o połowę. Warto przypomnieć, że 25 lat temu odsetek praktykujących wynosił 47,5%. Tendencje te widać także w innych wskaźnikach, jak liczba osób uczęszczających na lekcje religii (mniej niż 20% w szkołach średnich największych miast), przystępujących do sakramentów czy liczba zawieranych małżeństw sakramentalnych². Tym, co może nam pomóc, w tym kontekście społeczno-religijnym, jest umisyjnienie Kościoła w Polsce, odkrycie na nowo, że każdy z ochrzczonych jest uczniem-misjonarzem. Nauczanie

¹ Zob. K. Rahner, *Frömmigkeit heute und morgen*, w: *Geist und Leben*, 5/1966, s. 326-342.

² Zob. L. Organek, M. Jewdokimow, W. Sadłoń, *Kościół w liczbach. Annuarium Statisticum Ecclesiae in Polonia 2023*, Warszawa 2024, s. 23-48 i D. Rozkrut (red.), *Rocznik Demograficzny 2024*, Warszawa 2024, s. 230-249.

Eklezji o wiernych jako „uczniach-misjonarzach” zostało wyraźnie podkreślone w Dokumentie z Aparecidy z 2007 roku, który zachęcał do nawrócenia pastoralnego i misyjnego, a który był wydany na zakończenie V Konferencji Ogólnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów³. Papież Franciszek, który jako arcybiskup Buenos Aires uczestniczył w Konferencji w Aparecidzie, kontynuował ten kierunek w swoim nauczaniu. W adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* (2013) podkreślił, że każdy chrześcijanin jest misjonarzem w takiej mierze, w jakiej spotkał się z miłością Boga w Chrystusie Jezusie. Zachęcał, aby nie mówić już więcej, że jesteśmy „uczniami” i „misjonarzami”, ale zawsze, że jesteśmy „uczniami-misjonarzami”⁴. Ponadto, podczas homilii w katedrze obrządku łacińskiego w Stambule, Franciszek zaznaczył, że chrześcijanie stają się prawdziwymi uczniami-misjonarzami, gdy pozwalają się prowadzić Duchowi Świętemu, rezygnując ze stylu defensywnego⁵. W kontekście synodalności, Pierwsze Zgromadzenie Kościelne Ameryki Łacińskiej i Karaibów (2021) odbyło się pod hasłem: „Wszyscy jesteśmy posłanymi uczniami-misjonarzami”. Zgromadzenie to nawiązywało do dziedzictwa Aparecidy i miało na celu ożywienie Kościoła przez przedstawienie propozycji duszpasterskich i reform⁶. Postulat misyjności diecezjalnych Kościołów partykularnych w kraju, w tym także implementacji do ich sposobu codziennego oddziaływania ewangelizacyjnego metod misyjnych *ad gentes*, ożywił się w kontekście ostatniego Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólne Synodu Biskupów (2021-2024) pt. „Ku Kościołowi synodalnemu: komunია, uczestnictwo, misja”. Kardynał Grzegorz Ryś powiedział: „Kościół, jeśli ma być misyjny, musi być synodalny. Jeśli nie będzie synodalny, będzie klerykalny i wtedy nie będzie misyjny. Klerykalny Kościół broni sam siebie, swoich instytucji, autorytetu, powagi, dochodów⁷”. Prowadzone badania pokazują, że misje, prowadzona na nich działalność, stosowane metody ewangelizacyjne, mogą być czynnikami zachęcającymi do zainteresowania się działalnością Kościoła, a w konsekwencji prowadzącymi do zbudowania żywej relacji z Bogiem⁸.

³ Zob. [bez autora], *V Konferencja Ogólna Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów, Dokument z Aparecidy. Dokument końcowy*, Gubin 2014, s. 23-170.

⁴ Zob. Papież Franciszek, *Evangelii Gaudium. Adhortacja apostolska o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie*, n. 120.

⁵ Zob. Papież Franciszek, *Homilia wygłoszona przez papieża Franciszka w Stambule [29 listopada 2014 r.]*, w: https://www.vatican.va/content/francesco/en/homilies/2014/documents/papa-francesco_20141129_omelia-turchia.html, [dostęp: 12 marca 2025 r.].

⁶ Zob. [Bez autora], *Synteza fazy kontynentalnej Synodu o Synodalności w Ameryce Łacińskiej i na Karaibach*, w: <https://synod.org.pl/dokumenty-koncowe-zgromadzen-kontynentalnych-ameryka-lacinska-i-karaiby>, [dostęp: 12 marca 2025 r.].

⁷ D. Gospodarek, *Kard. Ryś: Trzeba pozyskać dla Synodu tych, którzy się go boją. Rozmowa z kard. Rysiem*, w: <https://wiesz.pl/2023/11/21/rys-trzeba-pozyskac-dla-synodu-tych-ktorzy-sie-go-boja> [dostęp: 12 marca 2025 r.].

⁸ Zob. M. Wrzos, *Misje w Internecie. Studium misjologiczno-prasoznawcze*, Warszawa 2020, s. 146-176.

Badanie recepcji idei misyjnej w poszczególnych diecezjach polskich, które już zostało podjęte w kilku ośrodkach akademickich, ma podwójne znaczenie. Z jednej strony pozwala lepiej zrozumieć mechanizmy wspierania misji i misjonarzy, z drugiej – umożliwia implementację sprawdzonych metod ewangelizacyjnych w życiu Kościoła lokalnego⁹. W ten nurt wpisuje się również praca ks. lic. Michała Kacprzyka pt. „Recepcja idei misyjnej w diecezji kieleckiej w latach 1918–2024”, napisana pod kierunkiem dr. hab. Wojciecha Kluja OMI, prof. UKSW. Dysertacja ta stanowi wartościowy wkład w rozwój misjologii w Polsce i przyczynia się do refleksji nad aktualnym kształtem zaangażowania misyjnego w Kościele lokalnym.

1. Tytuł

Tytuł rozprawy doktorskiej – *Recepcja idei misyjnej w diecezji kieleckiej w latach 1918–2024* – został sformułowany poprawnie i jasno określa zakres czasowy oraz wielopoziomowy charakter analizy. Wskazuje na konieczność uwzględnienia różnych aspektów recepcji idei misyjnej w Kościele partykularnym, co uzasadnia podjęcie badań w tym obszarze.

Analiza recepcji misji w diecezji kieleckiej obejmuje trzy zasadnicze poziomy. Pierwszy dotyczy w praktycznego przyswojenia i implementacji eklezjalnego nauczania misyjnego w strukturach diecezjalnych. Drugi poziom obejmuje działania związane z popularyzacją misyjności oraz zaangażowaniem misyjnym, w tym wsparciem na rzecz misji w wymiarze duchowym, merytorycznym i materialnym. Trzeci poziom badań koncentruje się na recepcji metod ewangelizacyjnych stosowanych w działalności misyjnej w diecezji kieleckiej. Wybór tematyki rozprawy oraz jej problematyki jest w pełni uzasadniony, wpisuje się w nurt badań nad misyjnością Kościoła w Polsce i stanowi istotny wkład w analizę recepcji idei misyjnej w kontekście działalności innych diecezji..

2. Cel badań, problematyka i metody badawcze

Problem badawczy oraz cel rozprawy zostały wyjaśnione przez autora, ks. lic. Michała Kacprzyka, we wstępie pracy: „Niniejsza praca będzie miała za cel dokonanie analizy recepcji idei misyjnej Kościoła poprzez pryzmat jej przyjmowania w diecezji kieleckiej w latach 1918–

⁹ Pod kierownictwem profesorów ks. Jana Górskiego i Jarosława Różańskiego powstały już takie prace doktorskie, jak: M. Piesiur, *Kościół katowicki dla misji. Misyjne dzieło Kościoła katowickiego w świetle dokumentów papieskich od „Maximum illud” do „Redemptoris missio”*, Katowice 2009 (wydana również w wersji książkowej); B. Łysik, *Dzieło misyjne diecezji gliwickiej w świetle posoborowych dokumentów Kościoła*, Opole 2012 (wydana jako monografia Misyjny wymiar Kościoła gliwickiego w 2013 roku); A. Rezmer, *Działalność misyjna diecezji pelplińskiej w świetle soborowych i posoborowych dokumentów Kościoła*, Warszawa 2016; G. Adamiak, *Recepcja idei misyjnej w diecezji płockiej w latach 1908-2015*, Warszawa 2018 (wydana jako monografia w 2020 roku w serii Studia i Materiały Misjologiczne); A. Szulborska, *Recepcja idei misyjnej w Archidiecezji Przemyskiej po II Soborze Watykańskim w latach 1966-2016*, Warszawa 2022.

2024. Zamiarem pracy będzie prześledzenie wymiernych przejawów idei misyjnej. Mówiąc o ramach czasowych ujętych w niniejszej pracy, należy podkreślić, że rok 1918 wiąże się z momentem odzyskania przez Polskę niepodległości, a dzięki temu wyzwoleniem religijnym spod carskich wpływów, natomiast rok 2024 wyznacza dziesięciolecie pasterskiej posługi biskupa kieleckiego Jana Piotrowskiego. Podjęcie tematu wydaje się zasadne, gdyż pozwala na ukazanie, w jaki sposób Magisterium Kościoła dotyczące misji było obecne w życiu jednej z polskich diecezji w okresie nieco ponad stu lat. Ponieważ jak dotąd brak całościowego spojrzenia na misyjne zaangażowanie diecezji kieleckiej, dlatego też niniejsza praca może stanowić brakujący element w literaturze przedmiotu, dołączając do prac opisujących inne diecezje pod tymże kątem (s. 14–15)”.

Choć autor klarownie określa cel oraz kontekst badawczy, we wstępie brakuje precyzyjnej definicji „idei misyjnej Kościoła”, która stanowi kluczowy element analizy. Termin ten nie pokrywa się bowiem wyłącznie z papieskim nauczaniem o misjach, a jego zakres badawczy powinien zostać dokładniej doprecyzowany. Ponadto, we wprowadzeniu zabrakło sformułowanych tez, hipotez badawczych oraz szczegółowych pytań badawczych, które mogłyby ukierunkować analizę i ułatwić weryfikację postawionych założeń. Ich brak sprawia, że struktura badawcza pracy nie jest w pełni sprecyzowana już na etapie wstępu.

Doktorant wskazuje również na zastosowane metody badawcze, podkreślając, że w pracy wykorzystano „podstawowe metody pracy naukowo-badawczej, czyli metodę analizy i krytyki piśmiennictwa, metodę analizy historycznej i funkcjonalnej oraz metodę opisową” (s. 16). Wybór tych metod jest uzasadniony ze względu na charakter badania, jednak należałoby szerzej omówić ich zastosowanie w kontekście poszczególnych zagadnień pracy.

3. Źródła

Na oryginalność rozprawy doktorskiej ks. lic. Michała Kacprzyka istotny wpływ ma dobór źródeł badawczych oraz przeprowadzona przez autora pogłębiona kwerenda archiwalna. Badania archiwalne objęły zarówno zasoby Archiwum Diecezjalnego w Kielcach i biblioteki diecezjalnej, jak i inne ośrodki, w tym archiwa prywatne.

Korpus źródłowy stanowią przede wszystkim dokumenty Stolicy Apostolskiej, akta zgromadzone w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach (w tym materiały personalne, dokumenty kleryckiego koła misyjnego, archiwalia dotyczące misji ad gentes oraz działalności charytatywnej i misyjnej), a także dokumenty z prywatnych zbiorów. Ważnym elementem źródłowym są również zapisy rozmów, dokumenty biskupa kieleckiego publikowane w diecezjalnym periodyku duszpasterskim (w tym kazania i homilie poświęcone tematyce

misyjnej), homilie i kazania biskupów pomocniczych oraz materiały dotyczące posłania misjonarzy do pracy misyjnej, zamieszczone w „Kieleckim Przeglądzie Diecezjalnym”. Szczegółowy wykaz źródeł znajduje się w bibliografii końcowej (s. 349–367).

Pomimo szerokiej bazy źródłowej, w dziale monografii zabrakło kluczowych opracowań współczesnej misjologii, w tym „Dokumentu z Aparecidy” oraz prac dotyczących koncepcji ucznia-misjonarza, w kontekście Szkoły Nowej Ewangelizacji czy też wolontariuszy misyjnych. Uwzględnienie tych pozycji pozwoliłoby na pełniejsze osadzenie analizy w aktualnym kontekście teologicznym i poszerzenie perspektywy badawczej.

4. Struktura

Rozprawa doktorska ks. lic. Michała Kacprzyka charakteryzuje się klarowną i odpowiednio ustrukturyzowaną kompozycją, obejmującą cztery rozdziały. Pierwsze trzy zostały ułożone chronologicznie, obejmując okres od odzyskania niepodległości przez Polskę w 1918 roku do roku 2024, natomiast czwarty rozdział (s. 277–343) koncentruje się na misjonarzach pochodzących z diecezji kieleckiej – zarówno zakonnych, jak i świeckich – oraz ich posłudze misyjnej.

Rozdział pierwszy analizuje zaangażowanie misyjne w okresie międzywojennym i podczas II wojny światowej, obejmując lata 1918–1941 (choć we wstępie autor sugeruje zakres do 1939 roku). Kluczową postacią omawianą w tej części jest bł. ks. Józef Pawłowski (s. 18–99). Rozdział drugi, związany z działalnością ks. Wojciecha Piwowarczyka, obejmuje okres 1945–2014 i stanowi zapis kwerendy archiwalnej dotyczącej tego czasu (s. 100–185). Trzeci rozdział poświęcono posłudze bp. Jana Piotrowskiego oraz jego zaangażowaniu w dzieło misyjne w diecezji kieleckiej w latach 2014–2024 (s. 186–276).

W zakresie bibliografii warto byłoby rozważyć umieszczenie tekstów kieleckich misjonarzy wśród źródeł badawczych, ponieważ wydają się one mieć istotne znaczenie dla analizy. Dodatkowo, wykaz skrótów nie zawiera wszystkich używanych w pracy oznaczeń, co może utrudniać lekturę i wymaga uzupełnienia. W strukturze każdego z rozdziałów brakuje także wyraźnie wydzielonego paragrafu analitycznego (wydłużonego zakończenia z wnioskami i wynikami szczegółowymi prowadzonych badań), co mogłoby przyczynić się do pogłębionej interpretacji przedstawionych materiałów. Wprowadzenie takiej sekcji pozwoliłoby na bardziej systematyczne podsumowanie wyników badań i ich osadzenie w szerszym kontekście misjologicznym. Mimo tych drobnych uwag, rozprawa została zaplanowana w sposób logiczny i spójny, a jej realizacja przebiegała konsekwentnie, zgodnie z przyjętym harmonogramem

badawczym. Świadczy to o rzetelności i samodzielności doktoranta w prowadzeniu badań naukowych.

5. Ocena merytoryczna

Rozprawa składa się z czterech logicznie powiązanych rozdziałów. Trzy pierwsze ułożone są chronologicznie – od 1918 roku do współczesności – natomiast czwarty koncentruje się na misjonarzach wywodzących się z diecezji kieleckiej i ich działalności. Autor rozprawy już we wstępie precyzyjnie określił cel swojej pracy: „Niniejsza praca będzie miała za cel dokonanie analizy recepcji idei misyjnej Kościoła poprzez pryzmat jej przyjmowania w diecezji kieleckiej w latach 1918-2024. Zamiarem pracy będzie prześledzenie wymiernych przejawów idei misyjnej (s. 14-15)”. Zauważalnym walorem pracy jest wyjątkowa staranność, z jaką przeprowadzono kwerendę źródeł badawczych, która cechuje się zarówno dokładnością, jak i szczegółowością (czasami nawet przesadną). Doktorant doskonale radzi sobie, używając słów doktoranta, z „’prześledzeniem’ wymiernych przejawów idei misyjnej”, co widać w przedstawieniu oraz analizie setek dokumentów, homilii, kazań, artykułów, sprawozdań. To świadczy o jego solidnym warsztacie badawczym oraz konsekwentnym realizowaniu założonego zakresu prac. Wydaje się, że setki godzin poświęcone kwerendzie zaowocowały przedstawieniem szerokiej faktografii, z jej opisem, którego nie dokonał nikt przed nim. Stanowi to oryginalny, brakujący element dotyczący diecezji kieleckiej, w literaturze przedmiotu poświęconej recepcji idei misyjnej w Polsce.

Rozdział pierwszy: „Rola bł. ks. Józefa Pawłowskiego oraz jego współpracowników w umisyjnieniu Kościoła w Polsce” przedstawia szczegółową faktografię dotyczącą recepcji idei misyjnej w diecezji kieleckiej w latach 1918–1941, z uwzględnieniem kontekstu krajowego. Autor szczegółowo analizuje działania animacyjne podejmowane w diecezji – zarówno wśród duchowieństwa, jak i w strukturach PDRW, PDMD, PDPA oraz w kleryckim kole misyjnym. Słusznie podkreśla kluczową rolę formacji zarówno pierwszej (kleryckiej i diakońskiej), jak i stałej (prezbiterów) w kształtowaniu świadomości misyjnej. Wnikliwe badania doprowadziły doktoranta do odkrycia faktu, że w 1932 roku aż 99% duchowieństwa diecezji kieleckiej należało do Związku Misyjnego Duchowieństwa, podczas gdy w skali kraju było to 76% (według abp. Antoniego Juliana Nowowiejskiego). Warto byłoby jednak osadzić te ustalenia w szerszym kontekście porównawczym, zestawiając dane dotyczące diecezji kieleckiej z analogicznymi danymi z innych diecezji polskich. Ponadto, wnioski mogłyby uwzględniać wskazania dotyczące współczesnego zaangażowania duchowieństwa w misyjną działalność Kościoła, która nie jest taka wielka.

W rozdziale drugim: „Obecność idei misyjnej w życiu Kościoła kieleckiego w czasach powojennych” autor rzetelnie dokumentuje badania prowadzone nad recepcją idei misyjnej w diecezji kieleckiej w latach 1945–2014. Podział rozdziału na trzy części – kondycję diecezji po II wojnie światowej, postać ks. Wojciecha Piwowarczyka oraz misyjne zaangażowanie za czasów bp. Kazimierza Ryczana – pozwala na uporządkowaną analizę. Wyróżniającym się elementem tej części pracy jest umiejętne ukazanie Szkoły Nowej Ewangelizacji jako narzędzia misyjnego. Pewne sformułowania w tytułach podrozdziałów mają bardziej literacko-kaznodziejski charakter (np. „Wrażliwy na cudzą niedolę niczym biblijny Samarytanin”), co w kontekście prowadzenia zapisów pracy naukowej mogłoby zostać ujednoczone pod względem akademickiego stylu. Choć badania zostały przeprowadzone bardzo szczegółowo, wnioski z tej części wydają się dość ogólne, przewidywalne – warto byłoby uwzględnić porównanie recepcji misyjnej w diecezji kieleckiej z innymi diecezjami, aby lepiej ukazać jej specyfikę i wyróżniające ją cechy.

Rozdział trzeci: „Aktywność misyjna w Diecezji Kieleckiej od momentu objęcia diecezji przez bp. Jana Piotrowskiego aż do czasów współczesnych”, koncentruje się na działalności misyjnej diecezji kieleckiej w latach 2014–2024. Przedstawione badania podzielono na trzy części: działalność bp. Jana Piotrowskiego jako pasterza i misjonarza, rolę ks. Łukasza Zygmunta jako dyrektora diecezjalnego Papieskich Dzieł Misyjnych i delegata ds. misjonarzy, recepcję idei misyjnej w kieleckich periodykach kościelnych. Podobnie jak w poprzednich rozdziałach, analiza została przeprowadzona niezwykle skrupulatnie, dogłębnie. Można jednak zauważyć, że w niektórych fragmentach (np. przy streszczeniach artykułów naukowych) poziom szczegółowości jest na tyle wysoki, że mogłoby to zostać zastąpione bardziej syntetycznymi ujęciami. Diecezja kielecka wyróżnia się na tle innych diecezji pod względem zaangażowania misyjnego, co doktorant bardzo dobrze dokumentuje. Warto byłoby jednak położyć większy nacisk na refleksję nad tym, w jaki sposób doświadczenia kieleckie (i które z nich) mogłyby zostać wykorzystane jako wzorzec dla innych diecezji w Polsce.

Rozdział ostatni – czwarty: „Misjonarze diecezji kieleckiej” – to owoc dogłębnych badań faktograficznych, kwerendy i licznych rozmów doktoranta. Autor przedstawił biogramy misjonarzy, podzielone na: biskupów misyjnych i sprawujących ważne funkcje eklesjalne, prezbiterów fideidonistów, misjonarzy świeckich, wolontariuszy misyjnych, misjonarzy pochodzących z diecezji kieleckiej, ale inkardynowanych i inkorporowanych w innych jurysdykcjach. Z pewnością warto byłoby wzbogacić tę część o refleksję analityczną nad specyfiką posługi misyjnej prezbiterów kieleckich (czym różni się od prezbiterów fideidonistów z innych diecezji) oraz nad tym, jak ich doświadczenia wpływają na

duszpasterstwo po powrocie do diecezji na poziomie parafialnym, dekanalnym i diecezjalnym (szersze spojrzenie na Eklezję, stosowanie metod ewangelizacyjnych lub ich modyfikacja, charakterystycznych dla misji *ad gentes*). Ponadto, ciekawym uzupełnieniem mogłaby być analiza wolontariatu misyjnego w diecezji kieleckiej na tle innych diecezji w Polsce, który wydaje się nie tak rozwinięty. W pracy przedstawiono pięciu wolontariuszy, nie zaznaczając, że są to wyselekcjonowane osoby. W archidiecezji poznańskiej od kilku lat, co roku, wysyłanych jest na wolontariaty i doświadczenia misyjne od 40 do 60 młodych ludzi, z różnych wspólnot i organizacji kościelnych. Gdy wracają, pozytywnie oddziałują na rówieśników. Warto podjąć analizy, działania praktyczne, aby było ich więcej.

Doktorant, ks. lic. Michał Kacprzyk, wykazał się nie tylko solidną wiedzą i zdolnościami analitycznymi, ale także rzetelnością w prowadzeniu badań naukowych. Metody badawcze zostały zastosowane właściwie, a szczególnie dobrze, modelowo, zrealizowana została analiza źródeł i metoda opisowa, choć wyniki analiz mogłyby być bardziej szczegółowe. Jak się wydaje, teologia jest nauką praktyczną, której jednym celem jest implementacja wniosków badawczych w życie Kościoła, w myśl zasady: „widzieć-oceniać-działać” – doktorant bez wątpienia ukazał recepcję idei misyjnej w diecezji kieleckiej i ocenił jej rozwój w kontekście dokumentów Kościoła. Warto byłoby jednak dopełnić analizę szczegółowymi wnioskami, konkretnymi propozycjami działań duszpasterskich, które mogłyby umocnić zaangażowanie misyjne w Polsce. Podsumowując, rozprawa jest solidnym, rzetelnym i oryginalnym wkładem w polską misjologię – w zakresie przedstawienia i badania recepcji misyjnej w diecezji kieleckiej.

6. Ocena formalna, w tym semantyczna

Od strony formalnej, pod względem języka, aparatu naukowego, przypisów i bibliografii, rozprawa ks. lic. Michała Kacprzyka prezentuje wysoki poziom staranności redakcyjnej. W pracy nie występują błędy ortograficzne, a język jest poprawny i dopracowany. Autor wykazał się dbałością o precyzję wywodu i właściwe operowanie językiem naukowym. Jedynie sporadycznie interpunkcja oraz niektóre zwroty mogłyby zostać skorygowane dla jeszcze większej klarowności i płynności tekstu. Przy ewentualnej publikacji książkowej warto zwrócić uwagę na kilka kwestii redakcyjnych, takich jak: konsekwencję w zapisie tytułów duchownych na początku zdań (Bp, Ks., Dr) – od niedawna nie jest to błąd, ale wariant dopuszczalny normy, jednak uszlachetnia zapis pracy badawczej; jednolity sposób zapisu rozdziałów w tekście wstępu (raz występują liczby rzymskie, raz zapis słowny – s. 16–17), konsekwencję w przypisach dotyczących prezentacji osób duchownych w przypisach pierwszego rozdziału (np.

raz pojawia się stopień święceń i sigła zakonne, a innym razem nie). Drobne różnice stylistyczne w zapisie tych elementów nie wpływają na merytoryczną jakość pracy, ale ujednoczenie ich mogłoby jeszcze bardziej podnieść jej walory edytorskie.

Rozprawa cechuje się solidnym, akademickim warsztatem, jednak w niektórych fragmentach język staje się bardziej kaznodziejski, popularyzatorski lub hagiograficzny. Autor z ekspresją przedstawia tematykę misyjną, co dodaje pracy dynamiki i podkreśla jej żywotne znaczenie, ale jednocześnie w kilku miejscach warto byłoby dopracować styl, aby zachować pełną spójność akademicką. Oto kilka przykładów: „Posługa ks. Józefa Pawłowskiego obfitowała w różnorodne wydarzenia, zawsze jednak ubogacające życie kapłana. Jako wykładowca seminarium, a następnie wicerektor nie ograniczał swojej działalności jedynie do należytego wychowania podopiecznych, lecz z powodu choroby ks. Wacława Niemierowskiego, rektora Seminarium Duchownego w Kielcach, był zmuszony zatroszczyć się również o kwestie gospodarcze i administracyjne. Oprócz tych spraw, ks. Józef Pawłowski zajmował się sprawami misyjnymi, co zostało mu zlecone przez bp. Augustyna Łosińskiego w 1921 roku. Obowiązki związane z misjami podejmował z wielkim zapałem i radością, czyniąc to w centralnej organizacji Polskiego Towarzystwa Misyjnego oraz w Diecezjalnym Związku Misyjnym Duchowieństwa, którego od 27 maja 1929 roku został dyrektorem (s. 19)”; „Na uwagę zasługuje fakt, iż ten mocno dowartościowywany przez ks. Pawłowskiego aspekt posługi kapłańskiej znalazł swoje umocnienie i rozwinięcie poprzez zorganizowane działanie. Temu celowi przyświecała i nieustannie przyświeca Papieska Unia Misyjna (ówczesnie zwana Związkiem Misyjnym Duchowieństwa), założona przez o. Pawła Mannę (s. 20)”; „Tę ważną rolę, jaką dla istniejącego w diecezji Związku Misyjnego Duchowieństwa pełnił dyrektor diecezjalny, podkreślał sam Paweł Manna, który wyjaśniał, iż dobra organizacja tego dzieła zależna jest nade wszystko od zdolności i gorliwości apostołskiej. Ponadto wskazywał on, że żywotność Związku, jego potencjał i siła tkwi w ciągłej pracy kulturalnej oraz duchowej, podejmowanej przede wszystkim w szeregach kleryków oraz samych duchownych. Mowa tu choćby o głoszeniu kazań, studium, lekturze prasy misyjnej czy spotkaniach i kongresach (s. 23)”; „Autor przedstawił w nim obfitość organizacji misyjnych obecnych w diecezji oraz zakres ich działania, wskazując przy tym, iż ich rozwój jest niezwykle ważny dla właściwej formacji dzieci, młodzieży, dorosłych oraz duchowieństwa (s. 29)”; „Rok 2003 przyniósł kolejny spadek liczby uczestników, których było jedynie 34. Ponadto doszło do zmiany na stanowisku dyrektora krajowego Papieskich Dziel Misyjnych. Dotychczasowego dyrektora, ks. Antoniego Kmiecika, zastąpił ks. Jan Piotrowski, który wzorem swego poprzednika bardzo życzliwie i z pełnym zaangażowaniem wspomagał ks. Kaczmarka w organizowaniu Szkoły Animatorów

Misyjnych (s. 149)”; „Podejmując się analizy recepcji idei misyjnej Kościoła poprzez pryzmat jej przyjmowania w diecezji kieleckiej w latach 1918-2024, trzeba podkreślić, że dotychczas istniejące w diecezji przedsięwzięcia o tym charakterze nie uległy wygaszeniu wraz z przybyciem do Kielc nowego biskupa diecezjalnego, lecz zostały otoczone uważną pasterską troską. Z woli papieża Franciszka następcą bp. Kazimierza Ryczana na urzędzie biskupa kieleckiego został w październiku 2014 roku ówczesny biskup pomocniczy diecezji tarnowskiej bp Jan Piotrowski. Dysponując przebogatym doświadczeniem w zakresie spraw misyjnych, nie tylko podjął się kontynuacji wypracowanych już inicjatyw, lecz odnowił te, które uległy zapomnieniu oraz wprowadził pewne nowe koncepcje wspierające misje i misjonarzy (s. 186)”; „Kolejną inicjatywą podejmowaną w diecezji kieleckiej i akcentującą promocję idei misyjnej są staże misyjne kleryków. Alumni Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach należący do Koła Misyjnego mają możliwość doświadczenia pracy na misjach oraz poznania realiów tej posługi „od kuchni”. Podejmowane przez nich staże misyjne są również owocem formacji w Kleryckim Kole Misyjnym oraz przynależności do Papieskiej Unii Misyjnej (s. 260)”; „Praca ukazując żywotną obecność idei misyjnej w diecezji kieleckiej, podjęła analizę inicjatyw dotyczących misji oraz wiodących postaci na tym polu. Dostrzeżono, iż trudności, zarówno przedwojenne, jak i powojenne, nie zdołały ugasić misyjnego zapału, jaki cechuje wiernych diecezji kieleckiej, co więcej, poprzez gorliwą posługę duszpasterską i roztropne decyzje udało się powiększyć zaangażowanie w kwestiach misyjnych. Niniejsza praca uzupełnia przy tym dotychczas istniejący brak w literaturze dotyczącej Kościoła kieleckiego, pokazując, że troska o sprawy misyjne zawsze była obecna w życiu diecezjan i ich pasterzy (s. 347)”.

Praca ks. lic. Michała Kacprzyka została przygotowana z dużą starannością, zarówno pod względem merytorycznym, jak i redakcyjnym. Wprowadzenie kilku drobnych poprawek edytorskich i dostosowanie stylu w niektórych miejscach mogłoby jeszcze bardziej podnieść jej wartość jako tekstu naukowego. Nie umniejsza to jednak faktu, że rozprawa jest rzetelnie opracowaną i ważną pozycją w badaniach nad recepcją idei misyjnej w Kościele w Polsce.

7. Pytania do dyskusji

Kwestie do dyskusji, mogące stanowić przyczynek do dalszych badań.:

1. Kwestia semantyczna: „posługa misyjna” a „praca misyjna”

W rozprawie doktorant używa terminów „posługa misyjna” i „praca misyjna” jako synonimicznych, co jest zgodne z popularnym użyciem w chrześcijańskim czasopiśmiennictwie także misyjnym, kaznodziejstwie i języku potocznym. Niemniej

jednak, warto podjąć refleksję nad ich znaczeniowym rozróżnieniem. Termin „posługa misyjna” akcentuje aspekt teologiczny i powołaniowy działalności misjonarzy – wskazuje na służbę „całodobową”, wynikającą z powołania kapłańskiego lub świeckiego do misji ad gentes. Podkreśla także relację do wspólnoty Kościoła oraz charyzmatyczny wymiar misji, który nie jest jedynie wykonywaniem określonych czynności, ale świadectwem i uczestnictwem w dziele ewangelizacji. Z kolei „praca misyjna” może sugerować bardziej funkcjonalne i techniczne podejście do misji, traktując ją jako określony rodzaj aktywności zawodowej, co może prowadzić do uproszczenia jej istoty. Możliwe, że popularne stosowanie obu terminów zamiennie wynika z potrzeby dostosowania języka do odbiorców, dla których misja może kojarzyć się z określoną formą aktywności, a niekoniecznie z powołaniem. Warto również zastanowić się, czy nie jest to symptom głębszego problemu tożsamościowego we współczesnym duchowieństwie. Jeśli w Kościele coraz częściej mówi się o „pracy duszpasterskiej” zamiast o „posłudze duszpasterskiej”, może to wskazywać na pewne zmiany w pojmowaniu powołania kapłańskiego i misyjnego. Czy zatem zamienne stosowanie tych określeń jest wyłącznie kwestią językową, czy też odzwierciedla pewne zmiany w postrzeganiu misji i tożsamości kapłana-misjonarza?

2. Kwestia szczegółowych wniosków badawczych

Praca jest bogata w materiał faktograficzny, jednak jej syntetyczne podsumowanie w postaci szczegółowych wniosków analitycznych mogłoby jeszcze bardziej podkreślić wagę badań i ułatwić dalszą refleksję nad recepcją idei misyjnej w diecezji kieleckiej. Czy można wyróżnić okresy intensywniejszego zaangażowania misyjnego oraz momenty osłabienia recepcji idei misyjnej w diecezji? Jakie czynniki (wewnętrzne i zewnętrzne) wpływały na jej dynamikę? Nie mniej istotna wydaje się kwestia porównawcza: Jak recepcja idei misyjnej w diecezji kieleckiej wygląda na tle innych polskich diecezji, w których już przeprowadzono badania w tym zakresie? Czy diecezja kielecka stanowi modelowe rozwiązanie w zakresie angażowania się w misję (szczególnie zaangażowanie bp Jana Piotrowskiego), czy też są elementy wymagające poprawy? Ciekawym obszarem refleksji jest także wpływ doświadczenia misyjnego na późniejszą działalność duszpasterską prezbiterów: Czy prezbiterzy powracający z misji prowadzą parafie w inny sposób niż kapłani, którzy nie mieli doświadczenia misyjnego? Jeśli tak, to w jaki sposób to doświadczenie wpływa na ich posługę? Jakie metody ewangelizacyjne stosowane na misjach ad gentes mogłyby zostać zaimplementowane w aktualną działalność duszpasterską diecezji kieleckiej? Ważnym aspektem jest

również kwestia specyfiki fideidonistów kieleckich na tle innych polskich prezbiterów diecezjalnych posługujących na misjach. Każda diecezja ma swoją specyfikę formacyjną oraz kulturową, co może przekładać się na sposób zaangażowania misyjnego duchowieństwa. Czy można wskazać jakieś cechy wyróżniające kapłanów z diecezji kieleckiej w ich posłudze misyjnej? Jakie aspekty formacji duchowej i intelektualnej sprawiają, że misjonarze kieleccy wyróżniają się na tle innych? Co można by zmienić w aktualnej recepcji idei misyjnej, aby jeszcze bardziej umocnić zaangażowanie duchowieństwa i świeckich? Jakie nowe inicjatywy mogłyby zostać wdrożone w diecezji, aby odpowiedzieć na wyzwania współczesnych misji?

Podjęcie tych zagadnień mogłoby stać się przyczynkiem do dalszych badań oraz otworzyć nowe perspektywy dla refleksji nad recepcją idei misyjnej w Kościele w Polsce.

8. Wniosek końcowy

Przedstawiona rozprawa doktorska ks. lic. Michała Kacprzyka pt. „Recepcja idei misyjnej w diecezji kieleckiej w latach 1918–2024”, przygotowana pod opieką promotora dr. hab. Wojciecha Kluja OMI, prof. UKSW, zgodnie z art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1668), stanowi wartościowy wkład w rozwój badań misjologicznych w Polsce. Rozprawa ukazuje szeroką wiedzę teoretyczną kandydata w dziedzinie teologii oraz oryginalnie uzupełnia literaturę przedmiotu dotyczącą recepcji idei misyjnej w Kościele w Polsce. Jest w pełnym znaczeniu dziełem naukowym, opartym na rzetelnie przeprowadzonych badaniach źródłowych i spełniającym wymogi stawiane pracom doktorskim.

W związku z powyższym zwracam się do Rady Dyscypliny Nauk Teologicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o przyjęcie rozprawy oraz o kontynuację postępowania zmierzającego do nadania jej Autorowi stopnia naukowego doktora w zakresie teologii (ze specjalizacją w misjologii), a także o dopuszczenie dysertacji do publicznej obrony.

Man. Włos an